

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND REFORMELE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI TEOLOGIC DIN IMPERIUL RUS ÎN PERIOADA LUI ALEKSANDRU I

Octavian MOȘIN

Catedra Filosofie și Antropologie

The nineteenth century signed various reforms in the Russian theological education. The tsar Alexander I issued new regulations for the organization of religious and theological education. It continued with a lay and scholastic spirit, the political element monopolizing the Church. Although more structured, theological education was undergoing a series of innovative challenges, which had not always contributed correctly to theological formation of the disciples. At the same time, there appeared teachers with an education abroad. Thus, a new stage describes the academic environment of the Russian church.

În secolul XIX, în sfera învățământului teologic [1] s-au produs schimbări cu urmări diferite (atât pozitive, cât și negative). Urmărilor negative se explică prin faptul că scopul inițial al oricărei reforme nu era îmbunătățirea sistemului de învățământ, ci ele erau aprobate doar ca o reflectare a concepțiilor politice de moment, iar necesitățile școlii teologice nu erau luate în considerare pe măsura cuvenită. Reformele niciodată nu au fost inițiate de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe ruse, cum ar fi fost, de fapt, corect. Biserica implementa aceste reforme sub presiunea majorității politice sau a puterii de stat, reprezentată de ober-procuror.

Reformele au fost lansate într-o atmosferă plină de entuziasm, care caracteriza perioada de început a domniei țarului Aleksandru I, societatea rusă urmărind cu mare interes acțiunile guvernului. Învățământul teologic și preoțimea erau preocupate de ideea iluminării poporului, neajunsurile învățământului teologic fiind recunoscute încă pe timpul Ecaterinei II [2].

Adevăratul inițiator al reformei este considerat vicarul eparhiei din Novgorod Evgheni Bolhovitinov (1767-1837), care mai târziu a fost mitropolit al Kievului (1822-1837) și membru al Sfântului Sinod (1824-1837).

Evgheni Bolhovitinov a absolvit seminarul din Voronej, apoi Academia din Moscova, frecventând concomitent și lecțiile de la Universitatea din Moscova; cunoștea foarte bine literatura franceză, menținea legături strânse cu cercul lui I. Novikov. Fiind episcop vicar la Novgorod, a avut posibilitatea să discute problemele învățământului teologic cu Ambrosii Podobedov, mitropolit al Novgorodului și Petersburgului, vestit pentru interesul său față de învățământul teologic. Rezultatul acestor discuții s-a materializat într-un proiect elaborat de episcopul Evgheni la porunca mitropolitului, în care au fost formulate, în linii generale, direcțiile principale ale reformei. Proiectul respectiv a constituit primul pas spre viitoarele transformări în domeniul învățământului teologic [3].

Episcopul Evgheni propunea reducerea rolului limbii latine, mai ales în predarea filozofiei și teologiei, iar studiile academice să aibă un caracter mai mult științific decât didactic. Academiile urmau să devină centre ale învățământului teologic după principiul teritorial și la fel ca universitățile, să coordoneze și să supravegheze atât procesul de învățământ în seminare și școli, cât și domeniul cenzurii. În aceste propuneri ale tânărului episcop, pe lângă aprecierea înaltă a rolului științei, s-a simțit și spiritul reformelor care se realizau în învățământul laic. Conform legii din anul 1803 despre reforma învățământului teologic, s-a stabilit că proiectul corespundea concepțiilor țarului Aleksandru I și celor ale Sfântului Sinod [4]. Acest proiect stabilea baza teoretică și științifică a învățământului teologic, iar neajunsul proiectului era lipsa unei baze materiale. Această lipsă a fost compensată prin efortul arhiepiscopului de Moghiliov, Anastasi Bratanovski, membru al Sfântului Sinod, care a amintit despre decretul lui Petru I, potrivit căruia vânzarea lumânărilor era în monopolul bisericilor, iar veniturile trebuiau să fie folosite pentru întreținerea școlilor. Cu toate că această sursă nu era suficientă, ea constituia un articol stabil al bugetului școlar care putea fi completat cu donații din partea statului [5].

La 29 noiembrie 1807, printr-o lege emisă de țarul Aleksandru I, a fost creat Comitetul pentru restructurarea școlilor teologice. Deja la 26 iunie 1808 acest comitet prezenta Suveranului „Schița regulilor despre formarea școlilor duhovnicești” [6], adevăratul autor al cărora era M.M. Speranski [7]. În acest proiect, se observă influența directă a reformelor realizate în sfera învățământului laic. În fruntea învățământului teologic era Comisia școlilor teologice, la început subordonată Sfântului Sinod, devenind apoi organ independent. Școlile

erau organizate după modelul ierarhic în patru trepte: academii, seminare, școli de județ și școli parohiale, legături directe existau doar între treptele subordonate. Academia pregătea preoți, călugări cărturari și profesori pentru școlile teologice. Fiecare academie era în fruntea unei regiuni și supraveghea seminarele de aici.

Seminarele pregăteau elevii pentru admiterea în academii, pentru slujba în parohii și, la cererea guvernului, pentru studii la Academia de Medicină. Școlile de județ pregăteau elevii pentru admiterea în seminare și ofereau posibilitatea de a face studii cu cheltuieli minime. Școlile parohiale activau după un program unic, în care copiii erau supravegheați conform unor principii morale stricte. Instanțele superioare verificau în ce mod erau gestionate mijloacele financiare pentru întreținerea școlilor.

Fiecare dintre cele patru academii avea în subordonare sa un număr stabil de eparhii, cu toate școlile din cadrul lor. Seminarele aveau legături strânse cu academiile, iar absolventul seminarului putea continua studiile doar în academia sa. Colectivul profesoral din seminare era completat din rândul absolvenților academiei respective. Aceste principii erau fixate în statutul din 1798 [8]. În 1808 existau deja 36 de eparhii, urmând ca fiecare să aibă un seminar, 10 școli de județ și până la 30 de școli parohiale. Având în vedere că pe teritoriul Imperiului Rus prețurile și cheltuielile pentru întreținerea școlilor erau diferite, eparhiile au fost împărțite în trei categorii.

Activitatea academiilor era condusă de administrația externă, care se ocupa de supravegherea școlilor din regiunea sa și de administrația internă, care se ocupa de problemele nemijlocite ale instituției de învățământ. Pe lângă academii erau organizate Conferințe pentru susținerea științei, în special a celei teologice. În 1814 era planificată organizarea învățământului teologic din zona Petersburgului, apoi a Moscovei, Kievului și Kazanului.

După aprobarea Legii din 26 iunie 1808, membrii Comisiei școlilor teologice, în frunte cu M.M. Speranski, s-au ocupat de perfectarea statutului pentru fiecare categorie de școli. Speranski este autorul primului compartiment al statutului Academiilor teologice. Deoarece Speranski era implicat în mai multe proiecte și reforme de stat, definirea acestor acte normative a fost încredințată arhiepiscopului de Reazan Teofilact Rusanov [9].

În conformitate cu noul statut, academiile au devenit centre ale științei teologice și, totodată, instituții de învățământ teologic. În fruntea academiei se afla senatul, format din membri permanenți, membri de onoare și membri corespondenți. Membri permanenți ai senatului erau arhiepiscopul eparhiei, rectorul academiei și cel mult zece profesori cu renume ai academiei. Membri corespondenți erau atât clerici, cât și laici. Senatul era responsabil pentru organizarea festivităților anuale cu prilejul formării Comisiei școlilor teologice, a ședințelor de lucru pentru desfășurarea examenelor publice pentru absolvenții academiei și pentru acordarea gradelor științifice de candidat, magistrul și doctor în teologie. Ultimele două grade academice se acordau candidaților la doctorat, profesorilor de la academii, precum și autorilor lucrărilor științifice de valoare. În lunile iunie și decembrie, senatul membrilor permanenți organiza desfășurarea examenului pentru studenți. Trei dintre membrii permanenți ai senatului făceau parte din Comitetul regional pentru cenzură. Administrarea internă a academiilor, supravegherea procesului de învățământ și a altor aspecte ale activității erau îndeplinite de către rector. La rândul lor, inspectorii, ajutați de doi profesori, se ocupau de educația morală și spirituală a studenților. În căminele studențești starostele era responsabil pentru supravegherea studenților și raporta inspectorului despre comportamentul lor. Administrația externă, formată din doi membri ai administrației interne și doi membri ai senatului, inspecta procesul de învățământ în seminare și numea în funcție profesorii.

Reforma a modificat esențial și planurile de învățământ. Pe lângă gramatică și istorie, se puneau accent pe studierea filozofiei și teologiei. Clasele inferioare au fost închise. Programa academiei prevedea două cursuri a câte doi ani de studiu. În anul întâi se studia: 1) literatura, estetica, gramatica filozofică universală; 2) istoria universală, istoria Bisericii, istoria Greciei antice și istoria Rusiei; 3) matematica (inclusiv cea superioară). Studierea filozofiei includea: 1) fizica teoretică și practică, 2) metafizica, 3) istoria filozofiei. Programa de teologie în anul doi includea următoarele discipline: 1) dogmatica; 2) etica; 3) apologetica; 4) hermeneutica; 5) omiletica; 6) dreptul canonic. Se învățau limbile greacă, latină, ebraică, franceză, germană.

Planul de învățământ în seminare prevedea trei cursuri a câte doi ani: cursul retoric, filozofic și teologic. Se studiau următoarele discipline: literatura, istoria laică, geografia, matematica, fizica, filozofia, Sfânta Scriptură, hermeneutica, istoria Bisericii, arheologia creștină, teologia dogmatică, morală și pastorală, pascalia. Studierea limbilor latină, greacă și ebraică era obligatorie, iar limbile germană și franceză – facultativ.

Programa școlilor de județ era prevăzută pentru șase ani și includea gramatica, aritmetica, catehismul mare, istoria și geografia în expunere succintă, tipicul, bazele limbilor clasice și cântul bisericesc. În școlile parohiale, care pregăteau elevii pentru școlile regionale, se învăța citirea, scrisul, caligrafia, patru operații aritmetice, bazele gramaticii limbii ruse, catehismul mic și cântul bisericesc [10].

Implementând aceste măsuri de reformă, guvernul urmărea dezvoltarea de mai departe a învățământului teologic în spiritul „iluminismului adevărat”. În legea emisă de țarul Aleksandru I la 30 august 1814, era exprimată dorința de a „înființa școli ale adevărului”. „Iluminismul, se spunea în lege, după esența sa constă în răspândirea luminii. El trebuie să strălucească în întuneric, pe care întunericul nu-l înghite. Țineți-vă de această lumină, conduceți elevii către izvoarele adevărate pe acele căi, despre care învață Sfânta Evanghelie simplu dar înțelept; acolo se spune că Hristos este Calea, Adevărul și Viața, prin urmare, scopul școlilor teologice este educația morală a tinerilor în spiritul creștinismului lucrător” [11]. Aceste idei, care exprimă speranțele lui Aleksandru I în perioada Ligii Sfinte, nu determină scopul învățământului teologic, ci reflectă spiritul timpului.

Contemporanii au apreciat înalt reforma și principiile ei, iar peste zece ani, când spiritul reformator părea că a dispărut ei își aminteau cu nostalgie de reformă. La începutul domniei lui Nikolai I, se manifesta o atitudine critică față de reforma anilor 1808-1814. Filaret Amfiteatrov, episcop de Reazan, îi scria lui Filaret Drozdov: „Eu privesc școlile teologice ca pe o plantă minunată care, prin binecuvântarea divină și susținerea țarului, încălzită și îngrijită, a început să înflorească dar dintr-o dată s-a uscat. Dumnezeu știe de unde a băut vântul secetei și când va înceta și ce va fi cu această plantă”.

Pe parcursul a 25 de ani, această „plantă minunată” s-a împotrivit „vântului secetei”. După reforma din anii 1867-1869, care a fost una de avânt, a început o nouă perioadă „de secetă”, a lui Pobedonoshev. În memoria generațiilor următoare, activitatea Comisiei școlilor teologice a rămas luminată de slavă nu atât datorită succeselor ei, cât datorită principiilor. O sută de ani mai târziu, F. Titov, profesor al Academiei Teologice din Kiev, a apreciat astfel activitatea Comisiei: „Instituția noastră a fost întemeiată de vestita Comisie a școlilor teologice, la propășirea căreia au participat reprezentanți de vază ai Bisericii și învățământului teologic de la începutul secolului XIX. Această școală, pe când învățau în ea Macarie Bulgakov cu colegii săi, încă nu era schimonosită de schimbările introduse curând din inițiativa ober-procurorului Sfântului Sinod Protasov. Era o școală ideologică, care cultiva în discipolii săi spiritul conștiinței de sine, al atitudinii serioase, filozofice față de lume, o școală care a deprins elevii cu analiza liberă și critică a tuturor aspectelor spirituale ale vieții” [12].

Concomitent cu noua organizare a învățământului teologic, urmau să fie soluționate și aspectele financiare, problemă ce s-a menținut în Imperiul Rus pe parcursul sec. XIX. Țarul Aleksandru I a aprobat un proiect de lege, conform căruia venitul de la vânzarea lumânărilor devenea sursa principală pentru finanțarea școlilor teologice [13]. La propunerea lui M. Speranski au fost întreprinse un șir de măsuri în vederea asigurării venitului de 25 mil. de ruble pentru învățământul teologic, către anul 1814:

1. Sfântul Sinod depunea în bancă suma de 1,2 mil. de ruble pentru o perioadă de șase ani.
2. Se depozitau anual 3 mil. de ruble de la vânzarea lumânărilor.
3. Statul dona anual 1,8 mil. de ruble.

Astfel, după șase ani, suma depozitată, împreună cu procentele ce urmau să fie încasate de la acesta, formau un capital de 25 mil. de ruble.

În conformitate cu calculele efectuate, bugetul anual al academiei era de 55.800 de ruble, al seminarelor – în funcție de categorie: 17.000, 14.375 sau 12.850 de ruble. Bugetul școlilor de județ era stabilit, respectiv, la 1500, 1200 sau 900 de ruble, iar al școlilor parohiale – la 550; 475 sau 400 de ruble. În 1820 aceste norme au fost majorate, favorizând astfel numai școlile din eparhia din Sankt Petersburg. Bugetul acestor școli a crescut de la 923.350 de ruble până la 1.674.120 de ruble. Totodată, subsidiile statului au crescut de la 400 mii de ruble până peste un milion [14].

În 1825 funcționau trei academii teologice, 39 de seminare, 128 de școli de județ și 170 de școli parohiale [15]. Numărul elevilor a crescut de la 29 de mii în 1808 până la 45.551 în 1825, dintre care 12.149 erau bugetari. Un sfert de secol mai târziu, în 1850, statistica consemna următoarele date: 4 academii, 47 de seminare, 182 de școli de județ, 188 de școli parohiale. Numărul total al elevilor era de 61.395, dintre ei 19.210 erau bugetari. Proprietatea școlilor în 1824 era apreciată la 10.463.000 ruble de argint, către 1849 aceasta atingând cifra de 15.789.200 de ruble. Procentul de la sumele depuse în bancă conform legii imperiale a crescut de la 591 mii de ruble în 1824 până la 828.500 ruble în 1849. Cheltuielile Departamentului școlilor duhovnicești au crescut, ajungând către anul 1849 la 1.655.980 de ruble. Întreținerea academiilor în această perioadă a crescut de la 78 mii de ruble, la 91.600, iar a celei de la Sankt Petersburg a ajuns chiar la 150 mii de ruble. În același timp, salariile profesorilor de la academii și de la alte instituții de învățământ au crescut cu 80-100%, pe când donațiile statului ajungeau anual la suma de 468.225 de ruble [16].

La admiterea în academii, studenții își asumau angajamentul să se hirotonească după absolvire sau să activeze în cadrul învățământului teologic. În majoritatea cazurilor, absolvenții preferau să se încadreze în învățământ, nu să se hirotonească, deoarece viața preoțimii era foarte săracă. Arhierii parohiali însă insistau, în mod forțat, asupra profesorilor școlilor de județ și parohiale să primească hirotonia. Pentru depășirea acestui impas, s-a apelat la dreptul canonic, care interzicea hirotonia celor căsătoriți cu văduve. Ca urmare, acest tip de căsătorii s-a răspândit atât de mult, încât în 1834 Sfântul Sinod a interzis arhierilor eparhiale să mai permită astfel de căsătorii; dreptul respectiv aparținându-i doar Comisiei școlilor teologice [17].

După cum am menționat deja, Aleksandru I la începutul domniei era dominat de gândirea mistică, din care cauză și reforma din 1808 purta amprenta misticismului. În acea perioadă, concepțiile mistice erau răspândite și în societate, și la palat; ele erau împărtășite de arhimandritul Filaret Drozdov, precum și de autorii reformei și ai statutului școlilor teologice, cum ar fi M.Speranski și Teofilact Rusanov. Totodată, erau și oponenți puternici ai acestei orientări, cum ar fi mitropoliții Serafim de Petersburg și Evgheni de Kiev. Pe măsura în care interesul țarului pentru misticism slăbea, creștea influența oponenților. Ministru al învățământului public devine amiralul Șişkov, în locul contelui Golițin, care era un susținător ardent al misticismului. Pentru început, mitropoliții Serafim și Evgheni s-au orientat spre aspecte neesențiale. Astfel, ei propuneau să fie anulată acordarea titlului științific în academii, ceea ce, evident, nu avea nici o legătură cu misticismul. Ce-i drept, aceste intenții nu s-au realizat din cauza opoziției energice a arhimandritului Grigori Postnikov, rectorul Academiei din Petersburg. Însă acordarea titlului de magistru în teologie absolvenților anului șase ai Academiei din Petersburg și anului doi ai Academiei din Kiev s-a reținut pentru doi ani [18]. În timpul desfășurării acestor evenimente, are loc și schimbarea suveranului, perioada reformelor fiind înlocuită cu epoca lui Nikolai I (1825-1855), care a purtat o amprentă puternică a personalității țarului.

Deci informațiile analizate mai sus ne permit să concluzionăm că reforma învățământului teologic din Imperiul Rus, de fapt, era o necesitate a timpului, care trebuia efectuată, și care tocmai a coincis și cu orientările pe care le aveau Biserica, țatul și întreaga societate. Printre autorii acestei reforme se regăsesc așa nume precum M.Speranski sau Filaret Drozdov – personalități care au dominat timpul lor. Cu toate că reformele începute în 1808 și continuate și în deceniul doi al sec.XIX au avut și unele aspecte negative, acestea totuși au avut un impact definitiv în evoluția ulterioară a învățământului teologic, acesta aflându-se sub influența lor pe parcursul sec.XIX.

Referințe:

1. În Rusia, problema instruirii teologice a fost ridicată încă în a doua jumătate a sec.XVII când, la Sinodul local din 1667, s-a constatat nivelul extrem de scăzut al instruirii clerului, ceea ce reprezenta un pericol iminent pentru apariția diferitelor erezii. Cu toate acestea, unicele instituții de instruire a fețelor bisericești rămăneau doar școlile ce se deschideau pe lângă mănăstirile din Moscova, cu o activitate de scurtă durată. Abia către anii '80 ai sec.XVII a fost constituită școala sau Academia Elino-Slavă, care evident că nu putea să satisfacă toate necesitățile Bisericii Ortodoxe. Învățământul teologic, ca și alte domenii ale științei, a luat amploare în perioada lui Petru I, iar *Regulamentul duhovnicesc* a pus bazele constituirii învățământului teologic în imperiu. Conform compartimentelor *Afacerile episcopilor* și *Casele de învățatură, învățătorii, elevii și propovăduitorii*, organizarea activității și supravegherea școlilor era asigurată de către conducătorii eparhiilor (episcopii), iar întreținerea acestor noi instituții de învățământ urma să fie efectuată din impozitele pentru pâine și pământ ale mănăstirilor. Totodată, Regulamentul stabilea și o serie de principii cu privire la admiterea în școli, programa de studii, posibilitățile și obligațiile elevilor, profesorilor și ale conducătorilor școlilor duhovnicești. În secolul XVIII, Sfântul Sinod și episcopii au organizat activitatea de instruire teologică în baza aceleiași *Regulament duhovnicesc*. În pofida condițiilor foarte aspre din noile unități instructiv-educative, conform datelor Sfântului Sinod, către anul 1727, în 21 de eparhii existau 25 de astfel de școli. În timpul Anei Ioanovna, școlilor duhovnicești li s-a acordat o atenție deosebită. În 1730, Sfântului Sinod i s-a cerut constituirea unor noi școli, în conformitate cu *Regulamentul duhovnicesc*, iar prin Legea din 1731 se cerea deschiderea acestora în toate eparhiile, fiind denumite pentru prima dată seminare. În 1737 este emisă ordonanța imperială prin care se cerea ca procesul instructiv să se desfășoare nu numai în limba latină, dar și în limba rusă. Astfel, către 1740, în Imperiul Rus funcționau 17 seminare, două academii, precum și 20 de școli primare duhovnicești. Numărul seminarelor a crescut până la 26 în 1760. (Cf. Знаменский П. Духовные школы России до реформы 1808 года. - Казань: Тип. Имп. ун-та, 1881).
2. În 1762, Ecaterina II a criticat activitatea școlilor duhovnicești în legătură cu problema proprietăților mănăstirești. Din aceste considerente, a fost creat un comitet special ce urma să elaboreze noile reglementări privind funcționa-

rea instituțiilor menționate în care au intrat episcopul de Tver Gavriil Petrov, episcopul de Pskov Inokenti Neceaev și ieromonahul Platon Levșin. Proiectul de reformă prezentat de către comisie cuprindea un spectru larg, tendință specifică acelei perioade, cum ar fi transformarea Academiei din Moscova în Universitate Teologică; împărțirea seminarelor în categorii: superioare și simple, prima categorie includea seminarele de la Sankt Petersburg, Kazan, Novgorod și Iaroslavl; crearea a câte 3-4 gimnazii teologice în fiecare eparhie și altele. Tot aici a fost formulată, pentru prima dată, ideea creării școlilor eparhiale bisericesti, despre care am vorbit mai sus. În paralel, hatmanul Ucrainei Kiril Razumovski, a lansat un proiect care prevedea crearea la Kiev a unei universități cu patru facultăți, dintre care una de teologie. Nici unul dintre aceste două proiecte nu a fost acceptat, în cele din urmă, de către Suverană. Totuși, în perioada respectivă, crește numărul seminarelor, acestea fiind deschise și la Kaluga, Poltava, Astrahan, Pereslavl, Slutk și Minsk.

Ecaterina II a trimis 16 elevi, dintre cei mai buni din școlile duhovnicești, la studii peste hotare, care însă la întoarcere au fost angajați în instituții laice. Pavel I, urmașul mării împărătese, a acordat o atenție deosebită instruirii și educației spirituale. În timpul domniei lui, Seminarele superioare din Sankt Petersburg și din Kazan au fost transformate în academii. De asemenea, în perioada scurtă de împărăție a lui Pavel I, au fost deschise încă opt seminare, printre care și un seminar special pentru pregătirea preoților militari. În perioada lui Pavel I, Sfântul Sinod a emis dispoziția privind instituirea în eparhii a „școlilor primare rusești” care au și devenit prototipul școlilor parohiale bisericesti. (Знаменский П. Ор. cit., p.117.)

3. Смолич И.К. История Русской Церкви (1700-1917). Том 8, ч.1. - Москва: Издательство Спасо-Преображенского Валаамского монастыря, 1996, с.420.
4. Титлинов С.В. Духовные школы в России в 19 веке. Т.1-2. - Вильно: Тип. „Русский почин”, 1909, с.27.
5. Ibidem, p.28-30. Anastasi Bratanovski s-a născut la 16 octombrie 1761, în localitatea Barășevka, din gubernia Poltava. După absolvirea seminarului din Poltava, predă pe parcursul a câțiva ani în alte seminare, iar din 1790 este chemat în Sankt Petersburg, la Seminarul superior, ca profesor de retorică. La 26 iunie 1790 se călugărește, iar la 8 septembrie 1792 este ridicat în rangul de arhimandrit al mănăstirii Sfintei Troițe din Zelenețk de lângă Sankt Petersburg. În următorul an este numit în funcția de preot al familiei imperiale, iar după un an este desemnat membru al Academiei Ruse. Din 1795 este membru al Sfântului Sinod, iar din 1797 este numit episcop al Belorusiei. În 1803 este transferat în eparhia de Moghiliov, iar din 1805, din cauza bolii, din nou este transferat, de data aceasta în episcopia de Astrahan. Moare la 9 decembrie 1806.
6. Полное собрание законов Российской Империи. Печатано в типографии 2 отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии. Собрание 1. - СПб., 1826, том 30, №23122-23124.
7. Speranski Mihail (1772-1839), s-a născut într-o familie săracă de preot. În 1790 a absolvit seminarul din Vladimir și ca cel mai bun absolvent a fost repartizat la Seminarul superior din Sankt Petersburg, pe care îl absolvete doi ani mai târziu. Este lăsat în această instituție ca profesor de matematică, fizică și retorică, iar în 1795 este numit prefect al seminarului. Refuzând să se călugărească, în 1797 trece în serviciul statului. Datorită protecției obținute, avansează pe scara ierarhică, devenind unul dintre favoriții lui Aleksandru I. A fost unul din principalii autori ai reformelor inițiate de către Suveran, fiind considerat, de fapt, și părintele aparatului birocratic al Imperiului Rus. În 1812 cade în dizgrația țarului și este îndepărtat. El este inițiatorul colecției *Полное собрание законов Российской Империи*.
8. În 1798, Sfântul Sinod a emis *Regulamentul școlilor duhovnicești*. Conform acestuia, instruirea teologică se efectua pe o durată de trei ani, iar cea filozofică – de doi ani. Procesul de instruire în ambele cazuri avea loc în limba latină. În afară de obiectele ce se studiau în seminare, se mai preda Istoria scurtă a Bisericii, etica și Pascalia teologică, hermeneutica, apologetica și dogmatica sistematică, precum și se recomanda citirea *Bibliei* cu explicarea pasajelor mai complicate. Pentru activitatea practică, studenții țineau discursuri publice înainte de Liturghia de duminică pe teme Epistolelor Sfinților Apostoli. În programele pentru clasele de filozofie au fost incluse: fizica, istoria scurtă a filozofiei, logica, metafizica, etica și istoria naturală. În conformitate cu Regulamentul, academiile erau conduse de rector, ajutat de prefecti și de cancelarie. Potrivit prevederilor Regulamentului, de două ori pe an seminarele repartizau în academii câte doi dintre cei mai bine pregătiți seminaristi. Elevii trimiși urmau să fie întreținuți de către seminar cu cele necesare pentru studii, cu hrană și îmbrăcăminte. După absolvirea academiei, bursierii urmau să revină în seminarul natal pentru activitate didactică. De asemenea, arhierii eparhiale erau obligați să asigure înmatricularea celor mai dotați elevi în academii.
9. Доброклонский А.П. Руководство по истории Русской церкви. Том 4. - Москва, 1893, с.315.
10. Полное собрание законов Российской Империи. Том 32. - №2568а, 27673-27676.
11. Ibidem, том 3. - №25673.
12. Смолич И. Ор. cit., p.423.
13. Полное собрание законов Российской Империи. Том 30. - №23122, 23123, 23254.
14. Ibidem. Собрание 2. - СПб., 1827-1876. Том 1, №98, 264; Том 3, №2034.
15. La începutul domniei țarului Nikolai I au fost deschise școli pentru fiicele preoților, deoarece taxa de învățământ în școlile pentru femei era foarte mare pentru preoțime. Școlile pentru fiicele preoților erau deschise în special pentru

orfane. Ele erau asigurate din donațiile eparhiilor și către anul 1855 au fost deschise 22 de școli. Ca exemplu menționăm școala întemeiată în anul 1843 de către împărăteasa Aleksandra Fiodorovna, soția lui Nikolai I. Instituția era finanțată de Comitetul școlilor duhovnicești. Apoi s-a deschis școala din Soligalici (1845), din Kazan (1853) și Irkutsk (1854). În aceste școli se învăța catehismul și istoria biblică, citirea și scrisul, gramatica și cântul bisericesc. (Cf. Доброклонский А.П. Op. cit., p.212).

16. Титлинов С.В. Op. cit., p.91-104.

17. Смолич И. Op. cit., p.425-426. Sistemul de castă socială creat pentru cler și imposibilitatea de a părăsi acest sistem a condus la apariția unor noi probleme. Către sfârșitul anilor '40 -începutul anilor '50, numărul absolvenților școlilor teologice depășea numărul locurilor vacante. Episcopul de Herson Inokenti Borisov, unul dintre cei mai culți ierarhi ai timpului și membru al Sfântului Sinod, a propus să se interzică admiterea în seminare a feciorilor de preoți. Propunerea prea radicală a episcopului Inokenti a fost respinsă de către Sfântul Sinod. Mitropolitul Filaret Drozdov, la rândul său, a expus Sfântului Sinod poziția sa separată, menționând că din rândul preoțimii s-au format multe personalități de vază, ca Platon Levșin, Serafim Glagolev, Inokenti Smirnov ș.a. După părerea lui Drozdov, această interzicere ar înjumătăți numărul persoanelor demne pentru treptele ierarhice superioare. În anul 1849, numărul absolvenților fără posturi a atins cifra de 7.478. La propunerea mitropolitului de Sankt Petersburg, Nikanor Klementiev, a fost fondată o comisie specială pentru rezolvarea acestei probleme. Mai târziu, Sfântul Sinod a permis ieșirea tinerilor din casta duhovnicească, a eliberat preoțimea de obligația de a trimite copiii în școli teologice, iar pentru școlile de județ și parohiale s-a introdus *numerus clausus* (numărul limitat de elevi), despre aceasta însă vom vorbi în continuare.

18. Рункевич С. История русской церкви в 19 веке. Том 2. - СПб.: Тип. Лопухина, 1903, с.547.

Prezentat la 12.07.2010